

DZIAŁANIA ARMII CZERWONEJ NA GÓRNYM ŚLĄSKU W 1945 R. OD PSZCZYNY DO JASTRZĘBIA – ZDROJU W ŚWIETLE MOSKIEWSKICH ARCHIWÓW II WOJNY ŚWIATOWEJ

LEKCJA DLA KLAS: II LO (Historia i teraźniejszość)

IV LO (Historia)

CZAS TRWANIA LEKCJI: 45 MIN

CELE LEKCJI:

1. Cele ogólne:

- a) Kształcenie umiejętności zdobywania i wykorzystywania informacji pozyskanych z różnych źródeł zaprezentowanych w czasie lekcji (podręcznik szkolny, atlas historyczny, teksty źródłowe, wybrane materiały szkoleniowe Instytutu Pamięci Narodowej, materiały archiwalne z zasobów Moskiewskiego Archiwum II wojny światowej*)
- b) Kształtowanie postawy szacunku dla tragicznych losów pokolenia II wojny światowej, żołnierzy i ludności cywilnej
- c) Zapoznanie uczniów z sytuacją na Górnym Śląsku w ostatnich miesiącach II wojny światowej i pierwszych miesiącach po zakończeniu okupacji niemieckiej
- d) Uzmysłowanie uczniom różnicy między losem ziem wcielonych do III Rzeszy (m.in. Śląska) a resztą Polski
- e) Zapoznanie uczniów z elementami historii lokalnej: mieszkańcy ziemi jastrzębskiej i okolic (powiaty pszczyński i rybnicki) w okresie operacji ostrawsko – morawskiej - styczeń – marzec 1945 r.

2. Cele operacyjne:

- a) Po zakończeniu lekcji uczeń ma poszerzoną i utrwaloną wiedzę na temat przyczyn i okoliczności wkroczenia Armii Czerwonej na tereny Górnego Śląska w styczniu 1945 r. oraz przebiegu operacji wojennych
- b) Uczeń zna ogólne losy mieszkańców Górnego Śląska w okresie tzw. wyzwolania ziem polskich przez Armię Czerwoną
- c) Uczeń zna pojęcia: operacja morawsko – ostrawska, wojska 4 Frontu Ukraińskiego, Kirył Moskalenko, gehenna „wyzwolenia”, Tragedia Górnego Śląska, deportacje Górnoszlązaków, archiwum, archiwalia
- d) Uczeń pokazuje na mapie Górny Śląsk, główne kierunki natarcia i obszar walk radziecko - niemieckich
- e) Uczeń doskonali umiejętność wyszukiwania odpowiednich informacji w różnych źródłach, potrafi je selekcjonować i wykorzystywać

3. Metody pracy:

- a) Wykład z elementami pogadanki
- b) Praca pod kierunkiem nauczyciela
- c) Samodzielna praca ucznia z atlasem, materiałami źródłowym (archiwalia), podręcznikiem, wskazanymi przez nauczyciela materiałami z zasobów Instytutu Pamięci Narodowej
- d) Praca w grupach

4. Materiały źródłowe, środki dydaktyczne:

- a) Podręcznik do historii dla klas IV LO, Atlas historyczny od 1939 r.
- b) Wybrane materiały z warsztatów IPN: <https://ipn.gov.pl/pl/historia-z-ipn/176820,Boguslaw-Tracz-Gehenna-wyzwolenia-Zbrodnie-sowieckie-na-Gornym-Slasku-w-1945-rok.html>

- c) Pismo Ławrientija Berii do Józefa Stalina z 11 stycznia 1945 r. o mianowaniu pełnomocników NKWD ZSRS przy frontach Armii Czerwonej
- d) Uchwała Państwowego Komitetu Obrony (GOKO) ZSRS z 03.02. 1945 r. o deportacjach

5. Tok lekcji:

a) Część wprowadzająca:

- Wykład z elementami pogadanki na temat sytuacji Górnego Śląska w czasie II wojny światowej
- Sprawdzenie stanu wiedzy uczniów, przedstawienie planu lekcji i metod pracy

b) Część właściwa:

- Krótki wykład na temat okoliczności wkroczenia Armii Czerwonej na Górny Śląsk w styczniu 1945 r.
- Praca pod kierunkiem nauczyciela: uczniowie zapoznają się z materiałami źródłowymi pozyskanymi z zasobów Moskiewskiego Archiwum II wojny światowej*, zasobów IPN oraz pozostałymi pomocami dydaktycznymi wskazanymi przez nauczyciela (mapa w Atlasie Historycznym, teksty źródłowe/archiwalia)
- Praca uczniów w trzech grupach, przekazanie wydrukowanych poleceń: na podstawie dostępnych na lekcji środków dydaktycznych, materiałów IPN, informacji zaprezentowanych przez nauczyciela, uczniowie pracują nad następującymi zagadnieniami:
 - **Grupa I:** Działania militarne Armii Czerwonej na terenie Górnego Śląska w ramach operacji morawsko – ostrawskiej, bitwa żorska, wyzwolenie Jastrzębia - Zdroju (27.03.1945 r.) i okolicznych miejscowości w marcu 1945 r. spod okupacji niemieckiej, początek komunistycznego zniewolenia

- **Grupa II:** „Gehenna Wyzwolenia”, losy cywilów (dzieci, kobiet, innych osób niezdolnych do służby wojskowej), wyzwalenie w „stylu sowieckim”
- **Grupa III:** Tragedia Górnośląska, deportacje mieszkańców Górnego Śląska do Związku Radzieckiego, niewolnicza praca w kopalniach i innych zakładach pracy Zagłębia Donieckiego, Uralu, Syberii, Kamczatki itp. terenów „niehumanitarnej ziemi”

6. Prezentacja wyników pracy przez uczniów

7. Rekapitulacja pierwotna – nauczyciel ocenia wkład pracy i poziom pozyskanej wiedzy, wystawia oceny za udział w lekcji

8. Ocena lekcji przez uczniów:

- a) uczniowie zgłaszają swoje opinie na temat przebiegu lekcji
- b) uczniowie oceniają przydatność i poziom atrakcyjności zastosowanych źródeł historycznych

Literatura:

1. Jarosław Kłaczek, Stanisław Roszak, Poznać przeszłość, Historia Podręcznik dla klasy IV liceum i technikum. Zakres Podstawowy, Nowa Era. 2022 r.
2. Julia Tazbir, Atlas historyczny od 1939 roku, Wydawnictwo Szkolne PWN 2010 r.
3. Mapa ścienna „Europa w czasie II wojny światowej”
4. Uderzenie za uderzeniem, 1943-45 / Kiriłł Moskalenko. - Warszawa, 1974
5. На юго-западном направлении, 1943-1945 : воспоминания командарма, 1971
6. [Моравска-Остравская операция 1945 года](#)
7. Rozkaz Państwowego Komitetu Obrony ZSRR z 06.02.1945 r. o internowaniu Niemców na Górnym Śląsku od 17 do 50 roku życia (Ślązaków, etnicznych Polaków, powstańców śląskich, żołnierzy Armii Krajowej ,kobiet)

8. Zygmunt Woźniczka. Z Górnego Śląska do sowieckich łagrów – wiosna 1945, Katowice 1996
9. Uchwała Państwowego Komitetu Obrony (GOKO) ZSRR z 03.02. 1945 r. o deportacjach
10. <https://przystanekhistoria.pl/pa2/teksty/97951,Gehenna-wyzwolenia-Zbrodnie-sowieckie-na-Gornym-Slasku-w-1945-roku.html>
11. <https://dziennikzachodni.pl/styczen-1945-na-gornym-slasku-deportacje-demontaz-i-represje/ar/c1-16020837>

*Zamiar opracowania scenariusza lekcji opartego na zasobach Moskiewskiego Archiwum II wojny światowej powstał w 2021r., udział w kursie języka rosyjskiego w Rydze w ramach projektu PASJA, MOBILNOŚĆ, PRAKTYKA miał w na celu podniesienie poziomu znajomości słownictwa z zakresu wojen i militariów w celu prowadzenia prac badawczych nad archiwaliaми dot. obecności Armii Czerwonej na Śląsku w czasie II wojny światowej; po napaści Rosji na Ukrainę 24.02.2022 r. archiwa ponownie utajniono, stąd konieczność korzystania z materiałów archiwalnych ZSRR pośrednio, poprzez publikacje wspomnień radzieckich dowódców i archiwalia prezentowane internetowo w okresie przed 02.2022 r.
